

”Äta Sova Dö” bör ses utan ideologiska glasögon

Svenska Dagbladet den 23 november 2013

I en scen i Gabriela Pichlers film ”Äta Sova Dö” blir den 20-åriga Raša av med sitt jobb på en grönsaksfabrik i nordvästra Skåne. Hon reagerar med förvåning: Hon är ju den som är snabbast på att packa grönsakslådor. Hon kan väga upp rätt mängd ruccolasallat i handen. Anledningen till att det ändå är Raša som måste gå, är att arbetsgivaren och facket har kommit överens om att följa turordningsreglerna: Sist in, först ut. För Raša betyder först ut en tillvaro fylld av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och hurtiga jobbcoacher. Gabriela Pichlers film gör det lätt att sympatisera med Raša. Hon har lugnat både sig själv och sin far med att hon jobbar hårt, hårdare än många andra. Just därför känns det orättvist att det är hon som måste sluta.

Det framgår inte lika tydligt i filmen, men situationen är orättvis också ur ett företagarperspektiv. Det är aldrig roligt att säga upp personal, men även strikt ekonomiskt är det olyckligt att en av de mest produktiva och motiverade anställda måste sägas upp först. På lång sikt är detta ett problem för alla konkurrensutsatta företag, deras ägare och deras anställda. Den kanske mest intressanta följderna av turordningsreglerna skildras inte alls i filmen. Vilka normer och värderingar främjas av regelverkens utformning? När huvudregeln vid personalminskningar är sist in först ut, lär sig de anställda att bästa sättet att få behålla jobbet inte är att vara den som gör jobbet bäst. Det gäller i stället att vara den som haft jobbet längst. Detta är en av de lärdomar Raša tar med sig till Malmö, där hon i filmens slut får en praktikplats.

Kultursidorna lovordade filmen. Den sätter fingret på arbetslinjens absurda konsekvenser i dagens samhälle, och på de orimliga krav som ställs på arbetslösa, kunde det heta. Aftonbladets Åsa Linderborg utnämnde filmen till obligatorisk tittning för regering, liberaler och högavlönade journalister.

Lovorden är motiverade, men det är knappast självklart att filmen sparkar från vänster mot höger. De orättvisa turordningsregler som gör Raša så förvånad över att förlora jobbet, är snarast motsatsen till arbetslinjen. Det faktum att en 20-årig arbetslös i nordvästra Skåne till slut hamnar i Malmö signalerar knappast några överdrivna krav på geografisk rörlighet: Pendlingstiden skulle inte få många norr om Linköping att höja på ögonbrynen. Framför allt: Tanken att vad arbetslösa behöver är en skattefinansierad ”jobbcoach” som ska ”boosta” deras självförtroende har väldigt lite med liberalism att göra (oavsett prefix).

Pichlers film är en utmärkt introduktion till problemen på den svenska arbetsmarknaden. De riktigt modiga vågar se den utan ideologiska glasögon.

Andreas Bergh

docent och välfärdsforskare vid Institutet för Näringslivsforskning och Ekonomihögskolan i Lund.